

Красногорки є найбільш виразним втіленням симбіозу жіночої таїни та неподоланої привабливості. Цей образ – абсолютно не прийнятний світосприйняттю індоєвропейських войовників – не міг бути просто проігнорований ними, так як саме в епоху енеоліту відбулося завоювання пізніх трипільців індоєвропейськими племенами. Відсутність даних про тотальне знищення завойовниками підкореного населення вимагає пошуку динаміки зміни міфології як завойовників, так і завойованих. Раритети Херсонського краєзнавчого музею надають можливість зрозуміти перші етапи зміни інваріантного ядра міфології індоєвропейців-завойовників та передбачити, приховані від нас відсутністю джерел, зміни в міфології підкореного населення. Ознаки насиченої та напруженої міфотворчості етнокультуротворення вказують на виключне значення втілення естетико-сакрального культуротворчого механізму в процесі глобальної трансформації моделі культури східноіндоєвропейських етносів Надчорномор'я в епохи неоліту, енеоліту та ранньої бронзи.

Джерела та література:

1. 120 раритетів Херсонського краєзнавчого музею / Херсонський краєзнавчий музей. – Херсон : Гілея, 2010. – 127 с. : іл.
2. Бессонова С. С. Религиозные представления скифов / С. С. Бессонова. – К. : Наукова думка, 1983. – 137 с.
3. Бойчук В. В. Релігійно-естетичний синтез в формуванні основ стародавніх цивілізацій (на матеріалах дослідження основ скіфської мегаетноструктури) / В. В. Бойчук // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія № 7: Релігієзнавство. Культурологія. Філософія : зб. наук. праць. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2007. – Вип. 13 (26). – С. 35-49.
4. Вебер М. Теория ступеней и направлений религиозного неприятия мира / М. Вебер // Избранное. Образ общества / М. Вебер. – М. : Юрист, 1994. – С. 7-42.
5. Гиоргадзе Г. Г. Малая Азия и Хеттское царство / Г. Г. Гиоргадзе // История Древнего мира : в 3 т. – М. : Гл. ред. восточной литературы, 1989. – С. 212-234.
6. Грантовский Э. А. Ранняя история иранских племен Передней Азии / Э. А. Грантовский. – М. : Наука, 1970. – 389 с.
7. Дюдор Сицилійський. Бібліотека. Книга II. Уривки / Дюдор Сицилійський // Хроніка-2000 : український культурологічний альманах. – 2000. – Вип. 33. – С. 118-125.
8. Зиневич Г. П. Человек изучает человека / Г. П. Зиневич. – К. : Наукова думка, 1988. – 174 с.
9. Каган М. С. Человеческая деятельность (опыт системного анализа) / М. С. Каган. – М. : Политиздат, 1974. – 328 с.
10. Леви-Стросс К. Неприрученная мысль / К. Леви-Стросс // Первобытное мышление. – М. : Терра, 1999. – С. 111-337.
11. Лосев А. Ф. Диалектика мифа / А. Ф. Лосев // Самое само. – М. : Эксмо-Пресс, 1999. – С. 205-404.
12. Мелетинский Е. М. Поэтика мифа / Е. М. Мелетинский. – М. : Терра, 2000. – 407 с.
13. Мириманов В. Б. Малая история искусств. Первобытное и традиционное искусство / В. Б. Мириманов. – М. : Искусство, 1973. – 319 с.
14. Раевский Д. С. Очерки идеологии скифо-сакских племен: Опыт реконструкции скифской мифологии / Д. С. Раевский // Мир скифской культуры. – М. : Языки славянских культур, 2006. – С. 17-264.
15. Храпунов И. Н. Древняя история Крыма / И. Н. Храпунов. – Симферополь : Доля, 2007. – 269 с.

Грибанова Н.Є.

УДК 008+572.026+78.021

СТРУКТУРА ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВЧЕННІ О.Ф. ЛОСЄВА

Складові структури творчої діяльності доцільно визначити за допомогою використання вчення О.Ф.Лосєва з позицій світовідчуття. Це є актуальним в сучасній культурі, оскільки в явищі світовідчуття відображається процес практичного духовного освоєння світу. Однією з фундаментальних умов функціонування явища світовідчуття є прояв чуттєвої активності людини в різноманітних формах та способах творчої діяльності в колі закономірностей культури особистості. Це забезпечує належний теоретичний рівень практичного освоєння світу на рівні осмислення можливостей прояву чуттєвості в явищі мисленого конструювання. Це веде до розуміння світовідчуття як явища мисленого конструювання, який відтворює освоєну чуттєвість в певних моделях.

Таким чином, ми, в умовах вивчення структури творчої діяльності, будемо орієнтуватися на світовідчуття саме як на процес чуттєвого освоєння світу, що є способом освоєння буття в формі чуттєвої свідомості, в якій створюється умови засвоєння естетичних цінностей, оволодіння ними.

Процес чуттєвого освоєння світу відбувається в ході постійного контакту особистого «Я» зі світом в чуттєвих уявленнях, що складає можливість оволодіння світом на рівні створеної уявленості самосвідомості, що за висловленням М.Бердяєва, є конкретизацією прояву «Я» для встановлення тотожності «Я» та світу («не-Я»), що є «приспосовуванням нашої розумної природи до стану ества» [2, с. 60].

Акт «приспосовування» до природи ґрунтується на «переживанні», в якому відбувається конструювання реальної дійсності в актах свідомості засобом складання реальної дійсності в мистецьких моделях буття.

В цій конструкції сутність буття полягає в не-байдужому, чуттєвому переживанні. Чуттєве переживання направлене не на об'єкт пізнання, а на змістовне розкриття об'єкта відносно самої пізнаючої свідомості.

Тому виявлення структури творчої діяльності на рівні світовідчуття як чуттєвого освоєння світу може бути дослідженим як процес пізнання змісту «Я», що відчуває себе в практиці безперервної свободи самореалізації, як «енергійний прояв особистості в її субстанції» [5, с. 363].

За Лосевим, ідеальна заданість відтворення особистості в актах свідомості є чудом. В категорії чуда Лосева поєднується «ідеально-можливе» та «реально-випадкове», що складає доцільність діалектики реальної та створеної дійсності в естетичній діяльності творчого процесу. Чудо має обумовленість – діалектику реального (техніка виконавства та вольові зусилля автора) та ідеального (свобода прояву чуттєвості). Ця діалектика полягає в єдності естетичної доцільності, яка, в свою чергу, обумовлена структурою творчої свідомості: єдності організації реального та уявленого буття. Уявлене буття, за Лосевим, є міфічним. Уявлена міфічність буття передбачає можливість реалізацію чуда задля отримання естетичної доцільності. Отже, уявлене міфічне буття є носієм естетичної доцільності чудового.

Визначення місця чудового в осмисленні процесу творчої самореалізації потребує естетичного розуміння поняття чуда. У Лосева естетична доцільність чуда [5, с. 364] полягає в одержанні задоволення від інтерпретації, модифікації та маніфестації фактів та подій в поєднанні реального та ідеального буття в акті «повідомлення, прояву, проголошення, свідоцтва, дивного знамення, розкриття» [4, с. 359], прояв якого належить не до галузі логічної доведеності, а до галузі віри.

Становлення особистого синтезу чуда передбачає здійснення таких етапів:

- створення єдності відстороненої ідеї буття,
- створення життєвої даності цієї ідеї,
- створення ідеального стану цієї життєвої даності,
- створення відстороненого стану ідеалу,
- втілення створеного ідеалу в життєвому колі особистості [5, с. 360].

Лосев природою чуда виводить з самої можливості творчого осмислення буття як відстороненої ідеї в свідомості особистості. Цей процес відбувається не конкретно фактично, а символічно, умовно. Лосев пропонує розрізняти поняття умовного чуда-символа та дійсно міфічного символу. Ідучи за Кантом, Лосев приходить висновку, що природа чуда-символа спирається на логічну та естетичну доцільність. Міфічна ж доцільність і є чудом [5, с. 362]. Вона має прояв в «інтелігентному» чи естетичному символізмі і має зміст доцільності, «підведеної» під логічний символ. Ця міфічна доцільність організує міфічний символізм, який означає не здійсненність «не відстороненого смислу та не інтелігентного смислу, а втілення особистості шляхом «підведення» під особистість символу» [5, с. 262]. Створення особистого змісту залежить від логічної та естетичної доцільності чуда-символа в діалектиці міфічного символізму та можливості його інтерпретації в особистісному символізмі творчої діяльності.

В явищі чуда здійснюється діалектика логічної та естетичної доцільності в актах свідомості, які мають прояв в здійсненні фактів наявності інтелігентності як здійсненої даності самосвідомості та «повернення волі до себе чи почуття» [9, с. 184]. Чудо як механізм самореалізації особистості в умовах здійсненості створеної реальності має певні закономірності:

1. Логічність, яку Лосев досліджує через прояв чуда в творчій діяльності як не синтез свободи та необхідності [5, с. 360], а «інтерпретація самих простих речей як чудесних» [5, с. 371]. В структурі організації явища чуда є логічна закономірність, тобто антитектичність у формулі: тезис – антитезис – синтез. Тезис є нормою, а синтез – понад-нормою по відношенню до норми чуттєвого освоєння, те, що є не звичайним, виходить за межі звичайного, передбачає відстороненість пізнання в стані понад-здивування чуттєвого освоєння в констатації задоволення від понад-насолоди. Цей процес передбачає декілька етапів становлення, при цьому кожний новий стан підноситься над попереднім та створює підвищення якості естетичного стану відтвореної реальності, в чому і полягає її доцільність.

Така структура прояву естетичного як доцільного є структурою організації процесу художньої творчості як прояв міфічної доцільності в естетичній доцільності. У Лосева « Художній твір є... представлено в фактах конкретне втілення чуттєвості чудесного» [5, с. 377]. Таким чином здійснюється чудесна дійсність, яка саме і є чудом інтерпретації міфічної і естетичної доцільності. Створена дійсність в творчому процесі і є саме чудом самореалізації особистості на рівні світовідчуття в діалектиці міфічної та естетичної доцільності в структурі творчої діяльності.

2. Діалектичність як закономірність в структурі творчої діяльності в організації естетики чуда Лосев визначає як деяку конструкцію, в якій поєднано два плани буття – реальне і можливе буття. Вони знаходяться між собою в деякій співвіднесеності, яка залежить від самоустановок (бажань) особистості. По суті, це є діалектика самореалізації особистості в співвіднесеності буття та інобуття, реальної та створеної дійсності, явища та його проявів у свідомості в якості образу, об'єктивної та суб'єктивної реальності, «теоретично розумної» та «естетично чуттєвої» та в інших моделях співвіднесеності буття та свідомості в художньому образі як носія естетики чуда.

Діалектична закономірність естетики, за Лосевим, полягає в тому, що естетика є логосом відображення ейдосу [9, с. 183-184]. При цьому під ейдосом він розуміє «ознаку речі, що розглядається з точки зору її відмінностей від інших ознак та інших речей, а діалектика є вченням про стихії мислення, які охоплюють усі можливі ейдоси в єдиному бутті» [9, с. 182]. Діалектичність логічної організації чуда є очікуваним та неочікуваним буттям як синтез реального та нереального буття, явленого та проявленого, в якому рівновага досягається як умова символічності втілення художнього образу.

3. Міфологічність як закономірність в структурі творчої діяльності як синтезі реального та «понад-реального» буття в символічному значенні Лосев визначає, аналізуючи конструкти стародавньої міфотворчості. Він доводить, що за своєю сутністю саме вона має на меті сконструювати таку реальність, яка б відповідала добродітності та божественній мудрості і не мала б потреби ні в логічних доказах. В міфі не сумніваються, в нього вірять гаряче та безпосередньо, як в ідеал, який поєднує можливе та неможливе в умовному символічному бутті образів [8, с. 135-136].

4. Символічність художнього образу як закономірність творчої діяльності Лосев виводить з розуміння логіки символу як єдності розрізненості та нерозрізненості в чуттєвості, що має випадково - зовнішню співставленість, але без її безмірної неосмисленості. Символічність має логічне обґрунтування та осмисленість, але без раціонального апарату визначень та висновків [6, с. 466-467]. Символічність забезпечує механізм кодування таїнства втілення свободи людини в процесі творчої самореалізації, в якому свобода та необхідність примиряються в почутті, в якому завжди злиті в одне ціле намір наслідувати незмінність заповіді та намагання до вільного вибору її інтерпретації [6, с. 395-396]. Таким чином, механізм творчої діяльності складає діалектичну співвіднесеність буття та інобуття, задоволення та незадоволення, матеріального та ідеального, пізнаного та непізнаного, традиційного та нетрадиційного, істинного та інтерпретованого, що складає таємність символічності втілення художнього образу. Метод естетики в цьому разі полягає в тому, щоб завдяки символам краси відтворювати синтез реального та ідеального в абсолютному (на рівні самореалізації). Логіка символу містить в собі закономірності, які лежать в галузі таїнства інтерпретації.

5. Таїнство інтерпретації Лосев визначає як явище, що є поза логікою та створює умови для трактування можливості створення кількості модусів символічності не як хаосу, а як закономірності кількісно необмежених символічних втілень чуттєвості, які Лосев називає «ейдосами». В чуттєвій природі немає випадковостей. Це дійсно естетична реальність абстрактного символічного змісту, яка є художнім засобом висловлення сутності буття на відміну від онтології буття. Таїнство інтерпретації міфу полягає в його естетичному прояві в діалектиці розрізненості та нерозрізненості. Розрізненість та нерозрізненість мають бути досягнені на рівні інтуїції.

6. Інтуїтивність як феномен чуда в міфі із стану співвіднесеності переводить чуттєвість до стану відстороненості і «в свідомості поєднує речі в деякому новому плані, звільняючи їх від належної їм присутньої розділності [5, с.265]. За допомогою інтуїції звична ідея речі перетворюється в нову та небувалу. Так відбувається чудо інтерпретації. Підґрунтям інтуїції є психіка людини, в якій є загальна лінія розуміння речей та поведіння з ними [5, с. 265], яка полягає в первинній реакції свідомості на речі в моменті контактування з тим, що оточує [5, с. 266].

А. Бергсон інтуїцію трактує як інстинкт, який зробився безкорисним та таким, що усвідомлює самого себе [цит. по 3, с. 396], який наближається до естетичного сприйняття і охоплює тільки індивідуальне. Інтуїція має суттєве значення для творчості, оскільки творчість є здійсненням того, чого ще не було, але повинно бути завдяки індивідуальній впевненості. Бергсон дає визначення інтуїції як роду інтелектуальної симпатії, за допомогою якої творець має можливість втілюватися в середині явища, щоб злитися з ним. Інтуїція у Бергсона є не відносним, частковим, одностороннім знанням, а знанням «абсолютним» [3, с. 196-197]. Інтуїція є явищем, яке бере участь у процесі творчості не причинно, а як факт наявності слідів божого промислу.

Плотін трактував інтуїцію як ідею, вільну від мисленної логічності, якій належить логічність ейдичної ідеї. У нього ейдос трактується як максимально узагальнена мислена конструкція, що картинно представлена у вигляді неопосередковано-інтуїтивної цілісності [7, с. 397]. Ейдос є ідеєю, яка звільнена від логосу. Ейдос кожної речі сам по собі передбачає процеси мислення, які є зразком, принципом регуляції та дійсною красою [7, с. 398]. В трактаті Плотіна «Про прекрасне» естетичний ейдос своїм досконалим проявом перемагає безформність та хаотичність буття світу завдяки прояву краси як внутрішнього ейдосу, для якого є нагальною потребою у наявності виключного рівня здивування, що поєднане з м'якою насолодою [8, с. 438].

Чуттєвий досвід має довершеність у доцільності прояву своєї індивідуальності. Леонардо да Вінчі велику увагу приділяв чуттєвому досвіду [1, с. 86] в якості інтуїції.

7. Індивідуальність як закономірність творчого процесу використовує інтуїтивність як таїнство інтерпретації. В творчому процесі необхідність абсолютної індивідуальності передбачає самовільне виникнення чи самоствердження стану реалізації індивідуальної самості [6, с. 462], який Лосев визначає як «самість» («самое само»). У Лосева «самість» є самовільне, самостворювальне становлення абсолютної індивідуальності [6, с. 463]. У нього «абсолютна індивідуальність є абсолютною порізненістю у всьому» [6, с. 463]. Абсолютна індивідуальність не передбачає змішування з тим, чим вона не є сама по собі, а передбачає осмислення самої себе, охоплюючи і розуміння витоку свого існування. Таким чином, для втілення таїнства чуда необхідно є наявність абсолютної індивідуальності, яка здатна освоїти світ на рівні змістовної своєрідності в діалектиці розрізненості та нерозрізненості абсолютної самості.

8. Свобода у Лосева є закономірністю, яка звільняє «самість» від усього, навіть від самої себе, тому виходить з самого себе [6, с. 466]. «Самість» - це виток індивідуальності, яка здатна відрізнити необхідно закономірне в хаосі інформації про буття. «Необхідність та свобода співвідносяться між собою як безсвідоме і свідоме. Саме тому мистецтво базується на тотожності безсвідомої та свідомої діяльності» (6, с. 499). У Лосева «самість» є існуванням речі в діалектиці становлення буття при переході буття в не-буття (в якості «понад-буття») як конструювання ейдосу в актах чистого полягання в виразній формі еманатії.

Еманация у Лосева трактується як становлення явища, яке «всебічно розвинуло в собі категорії буття та небуття, з яких воно попередньо виникло [6, с. 563]. Це становлення є зафіксованим за формою, а за змістом воно продовжує бути безпочатковим та безкінечним. Таким чином, в еманации абсолютна свобода індивідуальності звертається до себе в формі ейдосу як до чуттєвої сутності.

Грецьке слово «ейдос» означає «вид» в широкому колі значення. Це і чуттєвий вид, і фігура, і форма, і чисто «сутнісний» зміст, наявно представлена сутність. В основі ейдосу лежить інтелектуальна інтуїція, що передбачає визначення змісту взагалі, в структурній організованості. Ейдос передбачає таку якість змісту, яка може бути виявленою за допомогою категорій тотожності з урахуванням діалектики відмінності. Ейдос завжди є вільним як акт «чистого», інтуїтивного полягання абстрактного змісту, в якому динамічний характер образів являє собою «гру», яка має не випадкову причинність, а має закономірність прояву індивідуальної ініціативи, вільного зусилля.

За Плоті ним, інтуїція є феноменом творчої самореалізації, що «не піддається формулюванню в поняттях», але має намір розкрити реальність, її сутність. Як тільки вона досягне цієї спроби - одразу ж стає безсилою. Позитивний результат є в тому, що «орієнтування на пізнання дійсності дає себе знати завдяки тому протистоянню, яке заважає нам сприйняти образ за точне відтворення цієї дійсності» [7, с. 561]. Таким чином, інтуїція не навіює правильне знання, а надає нашому розуму правильний напрямок мислення.

Саме завдяки діалектиці абсолютної індивідуальної свободи самості та обумовленості буття життя людини у Плотіна уявляється як театральна дія, яка є грою акторів на сцені, де реальне та нереальне взаємоперетворюються. Свобода актора-гравця проявляється в ейдичному творінні ролі, яку Плотін називає «естетикою передумовленої гармонії» [7, с. 699].

Таким чином, структура творчої діяльності у вченні О.Ф.Лосева має такі закономірності, як логічність, діалектичність, міфологічність, символічність, таїнство інтерпретації, інтуїтивність, індивідуальність, свобода, що містять в собі «естетичну передумовленість». Вони поєднуються в пізнавальному акті світовідчуття в діалектичній логіці співставленості ясно розрізненого та чудесного нерозрізненого буття за допомогою таїнства символічності та інтерпретації, які є опосередкованими механізмами інтуїтивності та потребою індивідуальної свободи ейдичного значення абсолютного змісту. Це привносить в розуміння творчого процесу те, що творчий процес є чудом перетворення реальної дійсності в понад-реальну, яка є абсолютною в значенні свободи конструювання естетичного змісту.

Структура творчого процесу може бути представлена у вигляді гри, де індивідуальна «самість» досягає свободи естетичної самореалізації в умовах необхідності ролевиявлення. В явищі світовідчуття «самість» створює «понад-реальну» дійсність, яка є абсолютною в значенні свободи конструювання естетичного змісту на рівні творчої самореалізації як явища естетичної доцільності. Явище естетичної доцільності на рівні міфічної доцільності є чудом, оскільки воно здатне інтерпретувати те, що є звичним та традиційним в якості нового, незвичного, що формує перший ступінь естетичної доцільності у створенні норми «зацікавленості», другий ступінь – ефект «здивування», третій – явище «насолоди» і останній – стан «задоволення».

Джерела та література:

1. Антология мировой философии : в 4-х т. – М. : Мысль, 1970. – Т. 2: Европейская философия от эпохи Возрождения по эпоху просвещения. – 770 с.
2. Бердяев Н. А. Философия свободы. Смысл творчества / Н. А. Бердяев. – М. : Политиздат, 1989. – 260 с.
3. Зотов А. Ф. Буржуазная философия середины 19 – начала 20 века / А. Ф. Зотов, Ю. К. Мельвиль. – М. : Высшая школа, 1988. – 520 с.
4. История эстетики. Памятники мировой эстетической мысли / редкол.: М. Ф. Овсянников и др. – М. : Искусство, 1967 – Т. 3 : Эстетические учения Западной Европы и США (1789-1871). – 1005 с.
5. Лосев А. Ф. Диалектика мифа / А. Ф. Лосев // Самое само : сочинения. – М. : ЭКСМО-Пресс, 1999. – С. 205-40.
6. Лосев А. Ф. Самое само / А. Ф. Лосев // Самое само : сочинения. – М. : ЭКСМО-Пресс, 1999 – С. 423-634.
7. Лосев А. Ф. История античной эстетики. Поздний эллинизм / А. Ф. Лосев. – М. : Искусство, 1980. – 766 с.
8. Лосев А. Ф. Платон. Аристотель / А. Ф. Лосев, А. А. Тахо-Годи. – М. : Молодая гвардия, 1993. – 383 с.
9. Лосев А. Ф. Философия имени / А. Ф. Лосев // Самое само : сочинения. – М. : ЭКСМО-Пресс, 1999. – С. 46-204.